

FRI-110-2-SSH(S)-06

THE TRANSFORMATIONS OF THE PEDAGOGICAL SCHOOL IN SILISTRA 1890 – 1913 /1941 – 1944/ 1945 – 1962

Natalia Mincheva, PhD

Regional museum of history – Silistra

Phone: 086/820 388

E-mail: natali@gbg.bg

Abstract: *The transformations of the Pedagogical school in Silistra during the above-mentioned periods is closely connected with the socially-economical development of the country – the internal political system, the status of society and the historical developments of South Dobrudja. In this context the most important segments of the development of the Pedagogical school in Silistra are illustrated as follows: Government 4th Grade Pedagogical School formation (1890–1913), The Institute for Primary School Teachers (1941–1950) and Government School for Pedagogy (1951–1962).*

Keywords: *Education, Pedagogical school, The Institute for Primary School Teachers, Silistra*

ВЪВЕДЕНИЕ

Големите социално-икономически и обществено-политически промени, настъпили в Княжество България след 80-те години на XIX в. предизвикват необходимостта от бързо развитие на образователната система. В основата на това стоят социалните грижи на централната и на местната власт.

Началото на педагогическото образование в Силистра е сложено с решение на Второто обикновено народно събрание от 21 май 1880 г., съгласно което „правителственото четвъртокласно училище“ се премества от Добрич в Силистра и се устройва в трикласно държавно училище. Като такова то просъществува до края на учебната 1890/1891 г., когато се слива с новооткритото трикласно педагогическо училище (Lipchev, R., 2009)⁵.

ИЗЛОЖЕНИЕ

На 37 заседание на Петото обикновено народно събрание (1889) министърът на просвещението Георги Живков защитава искането на силистренци за откриване на Държавно трикласно педагогическо училище, както и отпускането на кредит за построяването му. От 1 септември 1890 г. училището започва да функционира. В първия курс са приети с изпит 27 младежи. На 3 септември пристига и директорът на учебното заведение Радион Власов, родом от Болград. Отначало то се помещава в сградата на Държавното трикласно училище, което в края на учебната 1890/1891 г. се слива с новооткритото Педагогическо училище. Учебната 1892/1893 г. учебното заведение започва в новопостроеното красиво и монолитно здание (Lipchev, R., 2009)⁶.

Замисълът на правителството за Силистренското държавно трикласно педагогическо училище е то да се превърне в сеяч на наука, просвета и култура за младежите от Северна Добруджа и Бесарабия. Записват се и немалко ученици от вътрешността на Княжеството. След конкурсен изпит на учениците се отпускат стипендии⁷.

След заминаването на директора Тодор Бенев Държавното трикласно педагогическо училище запада (началото на 1897). Министерството на просвещението настоява то да се замени с гимназия. Все пак общинското управление успява да го запази. Нещо повече. Със започването на учебната 1899/1900 г. е обявено за четирикласно (Lipchev, R., 2009)⁸.

Към края на март 1901 г. правителството взема решение да закрие Държавното четирикласно педагогическо училище в Силистра. Обяснението е, че трябва да се направят икономии в държавния бюджет. На 8 април с.г. се провежда общоградско събрание, на което

⁵ Lipchev, P. Следосвобожденска Силистра 1879–1913. Силистра, 2009, с. 218–219.

⁶ Пак там, с. 223–224.

⁷ Пак там, с. 225.

⁸ Пак там, с. 193–194; Мир, № 463, 16 ноември 1897.

местните народни представители са упълномощени да предадат в Народното събрание резолюцията на силистренци срещу приетото решение (Lipchev, R., 2009)⁹. И този път елитното училище е спасено.

През учебната 1910/1911 г. Държавното четирикласно педагогическо училище влиза в процес на ликвидация¹⁰, наложена чрез Закона за народното просвещение на Мушанов (18 февруари 1909)¹¹, и продължил до окупацията на Силистра през 1913 г.

В началото на октомври 1941 г. Министерството на народното просвещение взема решение в Силистра да отвори врати Институт за първоначални учители (8 октомври 1941). Събитието съвпада с празничните дни по отбелязването на първата годишнина от освобождението на града и честването на 50-годишнината на Педагогическото училище. Силистренци приемат Института като наследник на прославило се Педагогическо училище, открито през 1890/1891 г. Очакванията от новооткрития Учителски институт са подобни, както навремето – да задоволява с педагогически кадри новоосвободената Добруджа, а и близките околии¹².

Отначало Институтът се помещава ведно със Смесената гимназия (в сградата на дн. ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“). За целта през учебната 1941/1942 г. прогимназия „Стефан Караджа“ е преместена и настанена в сградата на Смесената гимназия (бившата Девическа гимназия до 1913), срещу църквата (Simeonova, N., 2018)¹³.

Условията за приемане на бъдещите курсисти в Учителския институт са: кандидатстващите да са завършили най-малко V клас в реална гимназия; приемът да се извършва чрез конкурсен изпит (през първата учебна година се провежда на 20 септември 1941 г. – бел.а.); кандидатите от Добруджа се приемат без конкурсен изпит¹⁴.

През първата учебна 1941/1942 г. Институтът започва с 50 ученици, което се приема от ръководството му като успех. Първият курс има 3 паралелки – две за момчета и една за момичета¹⁵. Курсът на обучение е четиригодишен, като последната година е определена за практическо обучение¹⁶.

Въпреки упоритите настоявания на община Силистра пред Министерството на народното просвещение да отпусне субсидии за построяването на сгради за Института и Смесената гимназия¹⁷, поради военновременния режим правителството отлага поетия ангажимент. Тогава кметът Иван Дочев чрез решение на Постоянната комисия изпраща решение до Общината и Съда да напуснат Административната палата, чието здание принадлежи още от 1890 г. на Педагогическото училище¹⁸. В противен случай, ако Институтът за начални учители и през следващата учебна година остане без собствена сграда, то той ще бъде преместен от Силистра (Simeonova, N., 2018)¹⁹.

През следващата учебна 1942/1943 г. в условията за прием на ученици са направени някои незначителни допълнения: срокът за подаване на заявления е 1 септември; определена е училищна такса от 500 лв. (последната година не се заплаща, тъй като е определена за практически занятия); кандидатстващите трябва да не са по-възрастни от 18 години и да имат среден успех най-малко 4,00 от реална гимназия; приемат се с предимство ученици от Македония, Тракия и Западните покрайнини с единствено условие да имат среден общ успех най-малко 3,50; последните са освободени от конкурсен изпит (Simeonova, N., 2018)²⁰.

⁹ Пак там, с. 204; Народни права, XI, № 32, 18 април 1901; Мир, № 954, 12 април 1901.

¹⁰ Прослава на Силистренското педагогическо училище за 50-годишен живот 1891–1941 г. София–Силистра, 1941, с. 12–25.

¹¹ Lipchev, P. Следосвобожденска..., с. 211.

¹² Подем, Силистра, II, № 40, 17 октомври 1941.

¹³ Симонова, Н. Пресеченият път на свободата. Силистра 1940–1947. Силистра, 2018, с. 139.

¹⁴ Подем, № 36, 19 септември 1941.

¹⁵ Пак там.

¹⁶ Пак там, № 29, август 1941.

¹⁷ Пак там, III, № 87, 11 септември 1942; ДА – Силистра, ф. 249, оп. 2, а.е. 17, л. 21.

¹⁸ Пак там, II, № 26, 11 юли 1941.

¹⁹ ДА – Силистра, ф. 249, оп. 2, а.е. 17, л. 21; Симонова, Н. Пресеченият път на ..., с. 139–140.

²⁰ Подем, III, № 76, 25 юни 1942; Симонова, Н. Пресеченият път на ..., с. 140.

През учебната 1941/1942 г. в Института за първоначални учители се обучават 60 ученици – 7 от Силистра и 53 от други селища, разпределени в две паралелки (I курс). Следващата учебна 1942/1943 г. – учениците са 136, разпределени в две паралелки за I и II курс; от Силистра са 11, а от други селища – 125 ученици²¹. Институтът вече носи името на цар Борис III. Учителският състав е от 9 учители: 5 редовни – Васил Пашев, Коста Христов, Новак Петров, Димитър Маринов и Георги Язаджиев, и 4 допълнителни – Атанас Неделчев, Олга Еникова, Стоян Иванов и Злати Джиджишев²².

Към Учителския институт е разкрито базово Образцово начално училище, което също носи името на цар Борис III. През учебната 1942/1943 г. в него се обучават 121 ученици от I до IV отделение. Учителският състав включва: Неделчо Христов, Дора Банкова, Донка Станчева и Райна Баева²³.

Не са известни причините за съвсем малкия брой на записалите се да учат в Института девойки и юноши от града. В същото време броят на учениците в Смесената гимназия рязко скача (Simeonova, N., 2018)²⁴. Като причина за това явление може да се приеме задоволеността на училищата от начални учители, а също и предпочитанието на родителите децата им да се изучат в стопанските професионални училища и допълнителните земеделски училища²⁵.

След комунистическия преврат на 9 септември 1944 г. Институтът за начални учители до 24 септември с.г. е зает от една съветска армейска част. За освобождаването на сградата директорът Йордан Игнатов търси съдействие от местната отечественофронтowska власт. Заявления за курсисти подават 213 девойки и младежи. Почти всички са от вътрешността на страната. Предстоят нови състезателни изпити, които по нареждане на Министерството трябва да се извършат от 20 септември до 1 октомври с.г.²⁶

Учебните занятия започват на 9 октомври с трима преподаватели: Стоян Иванов Събев, Васил Ст. Пашев, Ганка Пашева (двама преподаватели са мобилизирани, а за назначението на нови учители все още се очаква заповед – бел.а.). Поради намаления учителски състав са образувани 4 слети паралелки. Междувременно с министерска заповед от 24 януари 1945 г. за директор на Института е назначен Жечко Русев – дотогава учител по география и история в Смесената гимназия.

През учебната 1945/1946 г. Институтът за първоначални учители е със 120 курсисти: III курс – 55 и IV курс – 65²⁷. Учителският колектив се състои от 11 души: Добри Панайотов (директор), Жечко Русев Жечков, Стоян Иванов Събев, Злати Христов Еников, Ганка Пашева, Вяра Савова Минчева, Марин Йорданов Иванов, Дора Банкова Желязкова, Цонка Хр. Станчева, Ружа Йорданова Свакерова, Атанас Василев Мавродиев (секретар)²⁸. Към Института продължава да съществува Образцово първоначално училище със 120 ученици: от I до IV отделение с по 30 ученици.

Непосредствено след откриването на учебната година околийската власт на ОФ издава разпореждане за ликвидиране на младежката организация „Бранник“²⁹. Следващата мярка на властта е прочистване на преподавателския персонал³⁰ и преименуване на института „Цар Борис III“ на „Димитър Благоев“ (1945)³¹.

²¹ ДА – Силистра, ф. 12 К, оп. 1, а.е. 2, л. 176.

²² Пак там, л. 162.

²³ Пак там, а.е. 4, л. 7-8.

²⁴ Симонова, Н. Пресеченият път на..., с. 138–139.

²⁵ Пак там, с. 141.

²⁶ ДА – Силистра, ф. 177, оп. 1, а.е. 2, л. 421.

²⁷ ДА – Силистра, ф. 249, оп. 1, а.е. 39, л. 65.

²⁸ Пак там, а.е. 3, л. 78.

²⁹ ДА – Силистра, ф. 177, оп. 1, а.е. 2, л. 439.

³⁰ Пак там, л. 30.

³¹ Налице е исторически парадокс. Премахнато е името на личността, имаща огромен принос за възвръщането на Южна Добруджа към България, а на нейно място е натрапено името на комунистически деец – радетел за обособяването на Македонска република и македонска нация. До 1940 г. БКП също се е борила Добруджа да се обособи в Добруджанска съветска република, а населението ѝ да се определи за добруджанска нация.

След края на учебната 1945/1946 г. Министерството на народната просвета определя на Силистренския учителски институт да приема курсисти единствено от Варненска и Русенска област. Освен това ограничение Институтът получава ултимативно разпореждане: „Съобщава ви се още, че ако не съберете най-малко 60 курсисти за I курс, институтът ще се закрие”³².

Директорът на учебното заведение Добри Панайотов опонира писмено на министъра за това несправедливо решение с няколко логични съображения. В края в писмото си той пише, че включването и на други области в района на Института за първоначални учители ще спомогне „[...] в едно късо време да се задоволят нуждите от учители в Добруджа”³³. В края на учебната 1948/1949 г. директорът на Института за първоначални учители Добри Панайотов е уволнен, защото е „политически не добре ориентиран”, и „не проявил дейност по набиране на бригадирци въпреки поканата за това от СНМ”³⁴. Обвинен е, че поведението му влияело върху политическото възпитание на курсистите. На мястото на Панайотов е „приведен” Новак Петров (силистренец) – тогава директор на Първа мъжка гимназия в гр. Пловдив³⁵.

Учебното заведение е запазено, но с променен статут. От 1947 до 1949 г. курсистите се приемат с изпит след завършено средно образование, а обучението трае две години³⁶.

От средата на учебната 1949/1950 г. комунистическият режим в България планира въвеждането на единното училище, тоест да няма отделения, а само класове, както е в СССР. Това означава принизяване на средното образование до реална гимназия с четиригодишен срок на обучение (Chichovska, V., 2011)³⁷.

Въвеждането на единното училище е последвано от реорганизация на педагогическото образование. Прието е постановление от учебната 1950/1951 г. институтите за детски и първоначални учители да се преобразуват в педагогически училища. С лека ръка е ликвидирана една традиционна и ефикасна просветна институция, според която учителите от началната степен на българското училище трябва да имат образование по-високо от средното. Прекратяват дейността си множество институти за детски учители. В педагогически училища са трансформирани институтите за първоначални учители в Силистра, Благоевград, Казанлък, Кюстендил, Стара Загора и Търново. Допълнително са разкрити смесени педагогически гимназии във Велинград, Кърджали, Ямбол, Разлог и Тополовград, които са с двегодишен срок на обучение след IX (бивш V) гимназиален клас (Chichovska, V., 2011)³⁸.

От учебната 1950/1951 г. Институтът за първоначални учители „Димитър Благоев” в Силистра е преобразуван в Педагогическо училище³⁹. През същата учебна година в него се обучават 122 курсисти. Учителският персонал е от 17 души – 15 редовни гимназиални учители и 2 нередовни прогимназиални учители. Общият успех на учениците е 4,83⁴⁰. От учебната 1951/1952 г. курсистите вече се приемат след завършено основно образование, а срокът на обучение става четиригодишен⁴¹. Броят на обучаваните се увеличава и през учебната 1954/1955 г. достига 455: I курс – 123, II курс – 116, III курс – 133, IV курс – 83. През първия семестър отпадат 22 ученици. Общият успех на училището спада на 3,87⁴².

Проблемът с недостига на редовни учители в Силистренска околия остава нерешен и след 1950 г.⁴³ За целта околийската власт развива широка разяснителна кампания между родителите на учениците от петите класове „за масово навлизане в Педагогическото училище”. В резултат на акцията в учебното заведение са записани 96 курсисти от

³² ДА – Силистра, ф. 177, оп. 1, а.е. 3, л. 121.

³³ Пак там, л. 122.

³⁴ ДА – Силистра, ф. 2 Б, оп. 1, а.е. 41, л. 169.

³⁵ Пак там, л. 170.

³⁶ ДА – Силистра, ф. 177 (Историческа справка на ф. 177 – Педагогическо училище за начални учители „Д. Благоев” – Силистра).

³⁷ Чичовска, В. Политиката срещу просветната традиция. С., 2011, с. 444–445, с. 457.

³⁸ Пак там, с. 480.

³⁹ От 1948 до 1950 г. учебното заведение функционира само с две паралелки. ДА – Силистра, ч.п. 92, л. 15.

⁴⁰ ДА – Силистра, ф. 249, оп. 1, а.е. 56, л. 230, л. 245.

⁴¹ ДА – Силистра, ф. 177 (Педагогическо училище за начални учители „Д. Благоев” – Силистра).

⁴² Пак там, а.е. 115, л. 15, л. 155.

⁴³ ДА – Силистра, ф. 2 Б, оп. 1, а.е. 41, л. 167–169; Пак там, ф. 249, оп. 1, а.е. 69, л. 8–9.

Силистренска околия⁴⁴. Въпреки усилията през учебната 1952/1953 г. в околията от 142 прогимназиални учители – 105 са нередовни⁴⁵.

На национално съвещание, организирано от отдел „Наука, образование и изкуство“ на ЦК на БКП от 23 юни 1956 г., ресорният секретар в Окръжния комитет на партията в Русе Георги Терзиев открито признава, че положението с назначаването на учители в Силистренска околия продължава да е „много тежко“. Местните кадри са малко, а „тези, които идват, още първия месец [...] веднага си правят сметка как да избягат от Добруджа, като считат, че това е затънтен край и че са изпратени на заточение“. Въпреки че проблемът с осигуряването на местни педагогически кадри така и не намира решение, централната власт предприема мерки за закриване на Педагогическите училища в Силистра и в Русе⁴⁶. Това става с постановление на Министерския съвет № 481 от 10 април 1958 г. за постепенно закриване на педагогическите училища за начални учители в София, Пловдив, Враца, Русе, Шумен (за учители турци), Силистра, Добрич, Хасково и Сливен (за детски учителки)⁴⁷.

Незавършилите курсисти на Силистренското педагогическо училище преминават до завършване на обучението си към новообособената Втора политехническа гимназия, която се помещава в същото здание. През учебната 1958/1959 г. в сградата на Педагогическото училище се обучават общо 11 паралелки с 378 ученици. От тях педагогическите паралелки са 5 с общо 163 курсисти: II курс – 1 паралелка с 38 курсисти, III курс – 1 паралелка с 40 курсисти и IV курс – 3 паралелки с 85 курсисти. Гимназиалните паралелки са 6 с общо 215 ученици: IX клас – 4 паралелки с общо 132 ученици и X клас – 2 паралелки с общо 83 ученици⁴⁸. Последният випуск на Силистренското педагогическо училище завършва обучението си през 1962 г.⁴⁹

За да се задоволят нуждите от начални и прогимназиални учители, централната власт разкрива нов тип институти за подготвянето им. Предвидено е североизточният район на държавата да се задоволява с прогимназиални учители от разкрития от учебната 1958/1959 г. в Шумен (тогава Коларовград) Институт за прогимназиални учители с тригодишен курс на обучение, наречено полувисше. Потребностите от начални учители ще се задоволяват от отворилия през учебната 1960/1961 г. врати Институт в Русе с две годишен курс на обучение, също определен за полувисше образование⁵⁰.

ИЗВОДИ

През годините 1890 – 1913 г. Държавното педагогическо училище в Силистра, макар и да не задоволява напълно амбициите на Министерството на просвещението да се превърне в сеяч на просвета, наука и култура за българите от Северна Добруджа и Бесарабия, успява да подготви редица бъдещи български учени, юристи и политици⁵¹.

Макар и само за три години след възвръщането на Южна Добруджа (1941–1944) разкритият Институт за първоначални учители в Силистра изпълнява заръките на Министерството на народното просвещение да работи за просветното и културното издигане на Силистра и Южна Добруджа. Фактът, че курсът на обучение е четиригодишен, а кандидатите трябва да са завършили V клас в реална гимназия, говори за високото ниво на обучение.

Преобразуването на Института за първоначални учители в Държавно педагогическо училище от 1951 г. е връщане назад в постигнатото в образователната област от 1941 до 1945 г. Промените в институтското образование, мотивирани с необходимостта да се ускори и

⁴⁴ Пак там, а.е. 91, л. 257.

⁴⁵ Пак там, а.е. 184, л. 73.

⁴⁶ ЦДА, ф. 1 Б, оп. 5, а.е. 210, л. 109–110; Пак там, а.е. 271, л. 11.

⁴⁷ ДА – Силистра, ф. 177, оп. 1, а.е. 33, л. 83–84.

⁴⁸ Пак там, л. 226–227.

⁴⁹ Лебеждова, Р. 120 години Педагогическо образование в Силистра. Силистра, 2011, с. 19.

⁵⁰ ДА – Силистра, ф. 177, оп. 1, а.е. 33, л. 83–84.

⁵¹ Прослава на Силистренското педагогическо училище за 50-годишен живот 1891–1941 г. София–Силистра, 1941.

облекчи подготовката на учителски кадри, засилват още повече непривлекателността на педагогическата професия. Смъкването на образователния ценз се отразява не само върху заплатите на тази категория учители, но води и до подценяване и до унижаване на работата им.

REFERENCES

Celebration of Pedagogical school in Silistra for 50 years of life (1941). (**Оригинално заглавие:** Прослава на Силистренското педагогическо училище за 50-годишен живот 1891–1941 г. София–Силистра, 1941).

Chichovska, V. (2011). The policy against the educational tradition. (**Оригинално заглавие:** Политиката срещу просветната традиция. С., 2011).

Lebedova, R. (2011). 120 years Pedagogical Education in Silistra. (**Оригинално заглавие:** Лебедева, Р. 120 години Педагогическо образование в Силистра. Силистра, 2011).

Lipchev, R. (2009). Silistra after the Liberation 1879 – 1913. (**Оригинално заглавие:** Следосвобожденска Силистра 1879 – 1913. Силистра, 2009).

Simeonova, N. (2018). The crossed path of freedom. The crossed way of the liberty. Silistra 1940 – 1947. (**Оригинално заглавие:** Симеонова, Н., 2018. Пресеченият път на свободата. Силистра 1940 – 1947. Силистра, 2018).